

Zij vertonen een zon in hun schaduw

Ik heb een spreuk gevonden, die past bij de laatste tien dagen van het jaar. Kerstmis, Oud en Nieuw zijn in aantocht. Aan die dagen valt wat te beleven. Het is niet altijd zo eenvoudig te zeggen, wat ze voor ons betekenen. Gelukkig heeft elk volk z'n dichters. Dat zijn de mensen die in de grootste eenvoud een diepe waarheid kunnen uitspreken. Zó eenvoudig, dat hun woorden vanzelf in ons geheugen blijven, een spreuk worden aan de wand van ons innerlijk. Zulke woorden schrijft soms de Nederlandse dichter Lucebert. Als een spreuk bleven in mij hangen de woorden die hij eens over de mensen dichtte:

Zij vertonen een zon in hun schaduw.

Daar zeggen we uit de grond van ons hart „ja” op. Het is zo de gewoonte met Kerstmis en Oud en Nieuw heel dierbaar te doen en onszelf wijs te maken dat de mensen toch „eigenlijk” goed zijn. En dat „eigenlijk” wordt dan met veel nadruk en een beetje gerekt uitgesproken. We koesteren ons in dat zonnetje zonder schaduw en willen nu eens een ogenblikje niet denken aan de beroerde wereldtoestand en de dingen die nog veel beroerder zijn, omdat we er zo direct dagelijks mee te maken hebben.

Het zijn nu bijzondere dagen en we willen geloven dat de mens eigenlijk goed is. Wat een bedrog, wat een zelfbedrog. De dichter heeft er geen goed woord voor over. Hij zou zich schamen te schrijven: De mensen zijn een zon. Schaduw hebben zij. Hun schaduw. Die is van hen, die zijn zij. Die hoort helemaal echt erbij, zoals hun hart, hun ademhaling. Ja, ja, zullen sommigen van U zeggen, dat wisten wij allang. Ook wij, zegt U misschien, hebben nooit echt geloofd in de woorden: de mens is goed. Wij hebben altijd wel gezegd, dat hij donker is, zwart, uit zichzelf niets kan of heel weinig. Maar geen schaduw zonder licht. De mens is zelf geen zon, maar hij wordt van buiten hem, van ver, door een licht van boven beschenen. Het is niet overal zwart in en om hem. Licht straalt op hem neer. En juist in deze dagen is hij zich dit iets meer bewust, de donkerste dagen van het jaar. Hij ziet zich zelf en zegt: ik sta in het licht. De dubbele betekenis van die woorden voelt hij. In het licht staan is: licht op zich ontvangen. Maar ook: beletten dat het licht overal straalt. De mens: de zwarte vlek in het heelal.

Ja, zo is het, zegt U misschien. Maar de dichter zegt het niet. De spreuk voor de komende tien dagen is: *Zij vertonen een zon in hun schaduw*. Daar wordt niet gesproken over een zon buiten en boven de mensen. Daar staan de mensen niet als schaduwwerpers in een lichtstraal die van elders komt en hen treft. Voor de dichter, voor onze spreuk in deze donkere dagen, zijn de mensen niet zelf zon-loos. Zij laten in hun schaduw een zon zien. In hun schaduw vertonen zij hem: kijk daar is hij. Ze halen hem tevoorschijn. Hij schijnt als een licht in hun eigen duisternis. De dichter noemt die eigen duisternis met het woord schaduw. Dus er is ook licht buiten hen. Maar wat hem interesseert is de zon die de mensen in hun schaduw vertonen. Die is het verrassende en boeiende. Verrassend zeker. Want in de natuur komt in schaduw geen zon voor.

Maar nu doemt er een verschrikkelijke gedachte op: zou de dichter bedoelen, dat het menselijk leven nu eenmaal z'n zon- en schaduwzijde heeft? Zou deze spreuk ons in deze dagen afschepen met de platgetrapte voorstelling van de mens, die een beetje slecht is en een beetje goed? Moeten we ons nu ook nog Kerstmis 1957 met de gedachte vervelen dat we heus nog zo slecht niet zijn om dan de rest van het jaar het omgekeerde te herhalen: dat er met de mensen niets te beginnen valt? Nee, die nietszeggende opmerking komt niet over de lippen van een dichter. Met die gedachte is niets meer te beginnen. Als iemand over de mensen opmerkt: *Zij vertonen een zon in hun schaduw*, dan wekt hij iets op, dat allesbehalve tot vervelens toe gewoon is geworden. Hij spreekt nieuw met oude woorden. Hij vormt een gloednieuwe spreuk, kort en bondig. Geen saaie gedachten bracht hem ertoe. Saaie gedachten hebben saaie woorden. Maar wie zegt: *Zij vertonen een zon in hun schaduw*, die spreekt nieuw en doet ons nieuw beleven. De dichter openbaart een oude, maar tegelijkertijd geheel nieuwe waarheid: wij zijn een eigen licht in eigen

duisternis. Als wij het leven, ook ons eigen leven, donker en ellendig, zwart en lelijk vinden, dan doen wij deze onaangename en teleurstellende ervaring op dankzij de innerlijke zekerheid, dat er ook een licht en helder leven bestaat. Al onze kritiek op onszelf en op anderen, al onze somberheid en wanhoop komen voort uit het verlangen en het geloof in een echter, waarachtiger leven. De mensen, die het meest lijden onder het leven, geloven er het meest in. Het leven is gemakkelijk te dragen voor wie onbewust leeft en het maar over zich laat komen.

Sommigen verwensen die zon die zij in zich hebben. Want zij straalt zo onbarmhartig op het wrede, harde, onrechtvaardige leven, dat het één schrikbeeld wordt. Maar die verwensing van de zon in ons is tevens een verwensing van onze menselijkheid. Waren we maar geen mensen, zuchten zij. Dan wisten we van niets, maakten ons nergens gedachten over, leefden zo maar voort als plant en dier. Maar niemand kan z'n menselijkheid ontlopen. Niemand kan blijvend een innerlijke zonsverduistering op touw zetten.

Maar de dichter bedoelt het ook nog anders. Zijn woorden luiden: *Zij vertonen een zon in hun schaduw*. Dat klinkt prettig, daar zit iets goeds in, iets dat ons warm maakt en opgewekt. Het is niet alleen de zon, die verschroeit, omdat zij de armzaligheid van het menselijk bestaan meedogenloos onthult. Het is ook en vooral de zon, die een weinig bekende wereld van menselijke mogelijkheden in het licht stelt. De zon in onze schaduw, dat is het menselijker, echter, waarachtiger leven, dat wij voor ons zien. Niet alleen als een ver, onbereikbaar bestaan, waarvan dichters dromen, maar ook als iets, waarmee ons leven nu en hier op aarde onmiddellijk te maken heeft. Alle menselijk leven is gericht op ontplooiing, vervulling, gaande van duisternis naar licht. Dat is de grondwet van ons bestaan en in elke tijd gaat het daarbij om zeer concrete, bepaalde dingen. In onze tijd in het bijzonder om vrijheid en vrede. Want wij leven in een eeuw van wereldomspannende dictatuur en een eveneens wereldomspannende geweldsdreiging. En wij weten het. Wij kennen de gevaren. Wij kennen de mogelijkheden. De dictatuur kan zich niet rechtvaardigen door erop te wijzen, dat er geen andere vorm van samenleving bestaat. De dictatuur rechtvaardigt zich alleen door het geloof in die andere mogelijkheid. En zo is het ook gesteld met de wereldbewapening. Daarom doen vrijheid en vrede om strijd ook een beroep op dictatuur en moderne wapens. Dat is hun zwakke positie in deze tijd. Zo beperkt zijn hun mogelijkheden. En de meeste mensen voelen het als een erbarmelijke noodzaak. Het kan niet anders, zeggen we. We weten wel, dat het anders zou moeten zijn, maar wat helpt ons dat weten? Bij deze vraag komt het er nu juist op aan. Hier staan we op een kruispunt. Er zijn mensen, die zeggen: het heeft geen zin ons steeds voor ogen te houden hoe het eigenlijk zou moeten zijn. Het is nu niet zò, dus moeten we realistisch zijn en de toestand manmoedig aanvaarden. En zij sluiten zich af voor het vergezicht op betere mogelijkheden. Maar er zijn ook mensen die met hun beide benen op de grond staan en heel goed weten wat vandaag mogelijk is en wat niet. Ze denken echter verder dan vandaag en zijn voortdurend op zoek naar de kansen die er vandaag zijn voor een betere gang van zaken morgen. Zij stellen de zgn. realisten in de schaduw, want de keiharde, feitelijke toestand van heden bevat de kiemen voor de toestand van morgen.

Wat helpt ons dus de gedachte, dat de wereld anders zou moeten zijn?

Die gedachte helpt ons iets zinvol te doen voor de nabije toekomst. Die gedachte is de zon in onze schaduw. En de kracht van dat licht is, dat het een eigen licht is in eigen duisternis. Het gaat niet om een bovenmenselijke zaak en taak. Als de wereld onveilig, onvrij en dikwijls onbewoonbaar is, wijst dat op een tekort aan menselijkheid. En overal waar mensen er een klein beetje goeds van maken, doen zij dat zelf, uit eigen kracht, naar eigen vermogen. Steeds geldt hierbij het woord van de dichter: *Zij vertonen een zon in hun schaduw*. Dat is onze menselijke toestand, door de dichter in beeld gebracht. Niet omdat die dichter een optimist zou zijn. Dat heeft er niet in het minst mee te maken. Het is heel goed mogelijk, dat hij de toestand desondanks heel somber inziet. Hij gelooft alleen, meer zegt hij niet, dat met zijn beeld het menszijn aangeduid wordt. En wij geloven het met hem. De dichter heeft het bovendien opgeschreven en uitgegeven. Hij wil het dus meedelen. Waarom? Misschien, omdat hij niet anders kan, maar dat kan tevens betekenen dat hij het ons wil laten horen. En wij zijn z'n mede-mensen, die zoiets tot ons laten doordringen, er ja of nee tegen zeggen. En daarop komt het aan. Wie gelooft, dat de mens een zon vertoont in zijn schaduw, laat iets van dat geloof merken, of hij wil of niet. Hij deelt ervan mee. En het is toch ook zo, dat we zulke dingen op sommige tijden ook wel eens met meer nadruk en bereidheid tot elkaar zeggen. De laatste tien dagen van het jaar zijn daarvoor zeker geschikt. Zonder dierbaar of dik-op te doen mogen we er dan toch wel eens voor uitkomen, wat ons innerlijk beweegt en bezig houdt. Ieder doet dat op zijn manier. Wim Kan zal het op Oudejaarsavond anders doen dan het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond in zijn aanstaande Nieuwjaarsbrief. Ik koos de woorden van de dichter

Lucebert. Die woorden staan in een gedicht, waarin de mens zich bevrijdt van al wat in hem leeft en hem in onvrijheid neerdrukt. Een gedicht over de bewoners der aarde en dat als volgt luidt:

Bewoners.

ik spreek als de man
ik zing als de manlijke mens
de vrouwen zijn pijnlijvend en langzaam
de mannen zijn pijnlijvend en snel
maar gelijk voor mij zijn alle mensen
in mijn gedichten zij knorren en slapen
daar ontwaken zij licht ritmisch en rustig.

mensen als zwart fruit vruchten van duivels
die kneden kettingen in dichte kasten
die varen over rivieren met giftige vinnen
maar hun adem is zwaar en vlezig
zo — ellendig beminnen zij de luchtmens.

en mensen met gloed van de aardgeest
die vertonen een zon in hun schaduw
die zingen naakt en dansend in de avond dalen
hun adem is rood en hoflijk
zo — vrolijk bevrijden, zij de luchtmens.

Dr. J. C. BRANDT CORSTIUS.

De teksten van de lezingen

„KINDEREN VRAGEN”

uitgesproken voor de AVRO-microfoon op maandag 28 oktober
en maandag 11 november door

MEVROUW A. GROENMAN-DEINUM

zijn verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het Humanistisch
Verbond, Oudegracht 152 te Utrecht, tegen 25 cent per lezing.

Betaling per giro, nr. 304960, of door het plakken van 25 cent
extra port aan geldige postzegels op een briefkaart.

MEDEDELING

Wij wekken de abonné's op om het abonnementsgeld voor 1958 ad f 4.—, resp. f 4,60
voor het buitenland, reeds nu over te maken op girorekening 30.49.60 van het
Humanistisch Verbond te Utrecht onder vermelding van „abonnement Woord van
de Week”.

Na 15 januari 1958 zullen de postkwitanties ter incasso worden afgegeven.

HET WOORD VAN DE WEEK

VERSCHIJNT
WEKELIJKS

22 DECEMBER 1957

10e jaargang nr. 51

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

de idee van de openbare school

PRIJS F 0.60

door dr. j. c. brandt corstius

de belangwekkende rede over de openbare school, gehouden op het congres van het humanistisch verbond in april 1957 te amsterdam, is nu uitgegeven als brochure.

te bestellen bij: centraal bureau humanistisch verbond, oudegracht 152 te utrecht, door storting of overschrijving van genoemd bedrag op postgiro 304960.

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— p. i., buitenland f 4,60 p. j., losse nummers f 0,25.